

Det moderne liv kræver accept af døden

Vi ved godt, at vi og vores kære skal dø, men vi vil ikke acceptere det og søger med alle midler at undgå døden. Men først når vi accepterer vores dødelighed, kan vi leve frit og lykkeligt, hævder en ualmindeligt vedkommende og opbyggelig filosofibog, der vil lære os at leve med døden

Af Jan Maintz

Det moderne menneskes modvilje mod at acceptere døden er næppe beskrevet mere markant end i J.P. Jacobsens roman *Niels Lyhne*: Hovedpersonen Niels kæmper hele livet mod døden – sin kones, sin søns og sine familiemedlemmers. Selv om han ikke tror på Gud, beder han endda til Gud om hjælp, men det hjælper intet. Nådesløst tager døden dem alle fra ham og efterlader ham i sorg, og bogen slutter med de uforglemmelige ord om Niels' egen død og om den svære død for alle og enhver: »Og endelig døde han da Døden, den vanskelige Død.«

Det er svært at acceptere døden, og vi kender det nok alle sammen: Når det værste, vi ved, er tanken om at miste et barn; når vi tvinger os selv ud på en kedelig, men måske livsforlængende løbetur, eller når nogle af os nærmest ikke kan ryge en endog sjælden cigaret, uden at der sammen med røgen også pludselig strømmer en lille cancer- og dødsangst gennem os. Og dét, selv om man eventuelt har forholdt sig til døden og læst om den i årevis og godt ved, man skal dø. Men man har ikke accepteret det.

Vi kan simpelthen ikke affinde os med, at vi en dag – måske om kort tid – dør og aldrig skal være her mere eller være der for dem, vi holder af.

En dødens filosofi

Dette er emnet i en nyoversat bog, *De døde filosofers bog* – om døden og om livet set i lyset af den død, vi alle møder før eller siden. Bogen, der udkom på engelsk i 2008 og nu er udgivet på dansk af forlaget Klim, er skrevet af den engelske filosof Simon Critchley.

Critchleys store anstødssten er vor tids omfattende dødsangst: »Det måske mest bekymrende træk ved nutidens samfund er modviljen mod at acceptere denne realitet og forsøget på at flygte fra døden,« skriver han. Flugten sker enten gennem en tro på et liv efter døden, selvbedrag eller diverse former for korte glæder og nydelse.

Men det hjælper sjældent: Kristendommen handler om at blive klar til at dø, men kristne er ofte ikke

klar til det, fordi de reelt er fortvivlede ateister, der vil have et langt liv. Critchleys pen er også polemisk. Og nydelse og bedrag hjælper heller ikke på nogen substantiel måde. Hans meget livsnære, opbyggelige og pågående eksistensfilosofiske ærinde er derfor at gøre det moderne menneske parat til at dø. For kun hvis vi accepterer døden, kan vi leve frit, roligt og lykkeligt, hævder han. Frygten slavebinder. Og accept af døden fører ikke til fortvivelse eller nihilisme, men er forudsætningen for selverkendelse, styrke og mod. »Hvis man kunne lære menneskene at dø, kunne man lære dem at leve,« og: »Den, der har lært at dø, har glemt at trælle,« som Montaigne, en af Critchleys helte, udtrykker det.

At lære et menneske at dø handler dog ifølge bogen ikke om overførsel af viden, men om filosofi som tvivl og visdom: På samme måde, som Sokrates ikke kunne meddele sig direkte, men måtte ty til fortællinger, må det at bevæge et menneske mod accept af døden ske gennem følelser, suggestion og inderliggjort indsigt – ikke gennem tør systematisk begrebslighed eller streng argumentation.

Derfor er bogen et forsvar for en praktisk filosofisk tilgang til livet og døden, og den er en meget alternativ og biografisk filosofibog: Den vil lære os at dø gennem en lang række korte og ofte sjove fortællinger om, hvordan knap 200 filosoffer, også kinesiske og mellemøstlige, de sidste 2.500 år – fra Thales og frem – er døde og om deres syn på døden.

Mennesket er et udsat væsen

Det værste ved døden er egentlig ikke ens egen død, men når ens elskede dør, skriver Critchley. Omend man først da kommer tættest på sit eget selv, fordi man erkender den del af sig selv, man har mistet.

Men hvilken form for lykke er mulig, når ens elskede går bort? Sådanne prekære spørgsmål er Critchley eminent til at rejse, og i dem tegner sig konturerne af det menneskesyn, der er grundlaget i hans filosofi, og som også indskrives ham i en særlig position, filosofihistorisk: Mennesket er for ham fejlbarligt, udsat og styret af noget, det ikke selv bemystrer.

Også ateistiske eksistensfilosoffer som Nietzsche, Sartre og Camus ser livet i lyset af døden og et fravær af metafysik, men dels springer de fra erkendelsen af livets endelighed og Guds død til en fordring om, at den enkelte selv må skabe mening i tilværelsen. Og dels ser de mennesket som et væsen, der selvstændigt evner at sætte værdier.

Critchleys ræsonnement forløber for det første anderledes: Han mistror også et liv efter døden, men den mistro bliver sammen med vores dødsangst præmissen for, at vi kun kan leve et værdifuldt liv, hvis vi kan leve med døden. Døden er både præmis og det gode livs store udfordring hos Critchley. For det andet er mennesket ikke så autonomt hos ham. Vi er væsentligst styret af noget absolut uden for os (døden) og noget, der virker i os (dødsangst, sorg).

Critchley er inspireret af Løgstrup. Som hos Løgstrup er vi afhængige, udleverede væsener, der ikke rigtig kan opfylde de krav, livet stiller til os. I bogen *Etiske begreber og problemer* kalder Løgstrup over for al pligt- og nytteetik sin egen position for »ontologisk«: Menneskelivet er underlagt empiriske realiteter. Løgstrup var i sin disputats og frem indædt ude efter Kants erkendelsesteori, der ifølge Løgstrup også bliver organiserende for Kants etik – ude efter forestillingen om, at menneskets erkendeapparat skaber orden i verden, og at fornuften er det moralskes kilde. Nej, der er en empirisk orden, som styrer menneskelivet og moralsk fordrer alverden af det.

At læse Critchley er som at læse Løgstrup: Man overrumples af en absolut realitet uden for os, som vi er underlagt, og man kan også glæde sig over et stærkt modtræk mod alskens postmoderne relativisme. Og

pointen er hos både Løgstrup og Critchley soleklar: At acceptere realiteterne er også at acceptere ens egne begrænsninger og sårbarhed.

Filosofihistorie & historiefilosofi

Critchley definerer ivrigt sit projekt i opposition til gængse forståelser af filosofi. Han bedriver filosofihistorie som historie om filosoffer, og filosofihistorie-skrivning a la Hegels og Heideggers, der vil ignorere filosofers levede liv, kalder han »fjendtlig over for sin egen individualitet, kropslighed og dødelighed« og »en triumferende og selvforherligende version af filosofihistorien, som fuldstændig skamferer fortiden«. Det er store ord.

Han tror heller ikke på et filosofihistoriesyn, der ser en bevægelse fra Grækenland til Europa og et fremskridt mod stadigt højere ånds niveauer. Det kalder han for »eurocentrisme« og »narcissisme«. Det er også hårde og hurtige ord.

Han fremfører i samme ombæring, at ser man på filosofernes liv og kroppe, ser man, at der ikke er en sådan åndelig fremskridtsbevægelse. Det er ikke et godt argument. Bastante ord og polemik uden grundig argumentation for ellers store påstande er bogens svaghed. Det er fint at udforske en alternativ biografisk-filosofisk metode, men det er dumt i en håndvending at klandre stor filosofi og gængs filosofiforståelse for ikke at være gået ned ad samme vej. Og skal man dømmes et træ på dets frugter, må man også spørge: Hvad med bogens konstruktion – lærer de mange fortællinger en at acceptere døden? Lidt måske.

Men at nå dén visdom er vist mere indviklet end som så. Men det skal ikke skygges for bogens kvaliteter. Bogens store styrker er – udover et enormt researcharbejde – dens humoristiske og innovative måde at være livsnær og opbyggelig på og i det hele taget dens meget appellerende, forandringslystne og tankevækkende tilgang til et vigtigt emne. Og så skal det med, at Svend Brinkmann har skrevet et efterskrift til bogen, der meget klart og vidende præsenterer grundtankerne i Critchleys spændende og alsidige forfatterskab med bøger om fodbold, David Bowie, selvmord, humor mv.

modernetider@information.dk

Simon Critchley

De døde filosofers bog
Oversat af Joachim Wrang
360 sider. 299,95 kr.
Forlaget Klim

At læse Critchley er som at læse Løgstrup: Man overrumples af en absolut realitet uden for os, som vi er underlagt, og man kan også glæde sig over et stærkt modtræk mod alskens poststrukturalistisk relativisme